

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.

1453 Budapest, Pf. 25

Tel.: 224-6724; Fax: 224-6727

E-mail: rudas.tamas@tk.mta.hu; Honlap: www.tk.mta.hu

Főigazgató: Rudas Tamás, az MTA doktora

I. A kutatóközpont egészét érintő kutatási és tudományszervezési eredmények 2017-ben

A nemzetközi publikációs tevékenység támogatása. Intézményünk stratégiai célja kutatási eredményeink rangos nemzetközi (SSCI/Sci, Scopus Q1/Q2) folyóiratokban való közlése. A nemzetközi publikációs láthatóságot támogató mechanizmusok (kiemelkedő nemzetközi publikációk díjazása, TK Mobilitási és Lektorálási Alap működtetése, a természettudományos publikációkban megszokott társszerzőség támogatása és az impakt faktoros megjelenések karakterisztikusan kiemelt pontozása a teljesítményértékelésben, fiatal kutatók részére szervezett Academic Writing kurzus) körét további intézményi lépésekkel bővítettük, melyek az MTA TK nemzetközi publikációs jelenlétét a következő években tovább erősíti. A szakma- és folyóirat-specifikus publikálási skill-ek erősítésére alkalmanként eredményesen publikáló kollégáink tartottak beszámolót kollégáiknak az év folyamán. A publikálási technikák elsajátítását szolgálja az újonnan létrehozott Nemzetközi Publikációs és Módszertani Alap (lásd alább), ami a nemzetközi mezőnyben már publikációs gyakorlatot szerzett külföldi kollégákkal való közös cikkírást támogatja. Hasonló pozitív hatás várható a nemzetközi pályázat-előkészítő stáb professzionalizálódásától és a nemzetközi tudományos hálózatokat építő erőfeszítéseinktől (lásd alább a COST és TWINNING pályázatokról írottakat).

Nemzetközi és hazai pályázati tevékenység aktív menedzsmentje. Intézményünk 2017-ben is erősítette a nemzetközi pályázatok beadását tartalmi és adminisztratív szempontból egyaránt támogató tudományos infrastruktúra kialakítását. A pályázati feladatokat koordináló Főigazgatóság és a Gazdasági Osztály tudományszervezési feladatokkal megbízott munkatársai aktívan részt vesznek az európai kutatás-fejlesztési politikát monitorozó és befolyásoló szervezetek munkájában (EARMA – European Association of Research Managers and Administrators bizottsági tagság, BESTPRAC COST Action). 2017 eleje óta pedig egy Magyarországon élő, magasan képzett anyanyelvi szakember segíti research impact and communication assistant munkakörben pályázataink hatékony, az EU-s befogadók számára meggyőző pozicionálását. Pályázatainkat már a pályázat elkészítési (pre-award) szakaszban aktívan menedzseljük tartalmi, formai és pénzügyi szempontból

Új, kompetitív kutatástámogató alapok A kompetitív pályázati alapon működő Lektorálási, Mobilitási és Konzorciumépítési alapjainkat két továbbital egészítettük ki a 2017-es év során. A NKFIH (OTKA) projekt Kommunikációs Alap az NKFIH támogatású kutatásaink eredményeinek disszeminációját, hatásuk hálózati multiplikációját, valamint a tágabb hazai közvélemény számára való megismertetését segíti. A Nemzetközi Publikációs és Módszertani Alap pedig a nemzetközi publikálásra megérett kutatási eredmények cikké írását, illetve revise/resubmit döntés esetén esedékes sikeres átdolgozását segíti, rövid társszerzői látogatások lehetővé tételével. Emellett az alap rövid tapasztalatcserére ad lehetőséget kezdő kutatóknak módszertani, publikálásra felkészítő látogatásokra.

Inovatív kutatóközponti kezdeményezésű projektek indítása (Inkubátor-pályázat). Két évente, így 2017-ben újra kiírásra került az Inkubátor pályázat felhívást innovatív kutatóközponti kezdeményezésű projektek támogatására, melyek elősegítik a kutatóközpont nemzetközi publikációs tevékenységét és nemzetközi pályázati sikerességét. Az idei pályázat kiírása és elbírálása során különös hangsúlyt kapott a kezdő kutatók bevonása a kutatási projektekbe, alakulófélben lévő tudományos eredményeik olyan továbbfejlesztése, hogy azok a nemzetközi mezőnyben való

megjelenésre alkalmasakká váljanak. A projekt 2017 őszén induló, 2 év időtartamú kutatási projekteket részesít támogatásban. A pályázatokat négytagú nemzetközi értékelő testület véleményezte. A zsűri döntése alapján 2017-ben az alábbi kutatási projektek indultak: Text Mining and the Quantitative Analysis of Political and Legal Texts, Surveying the Protesters: Standardizing Methodology and Building an Online Panel of Protesters, Algorithmed Public Spheres, Cultural Heritage and Social Cohesion, Societal Challenges of Energy Use

Számítógépes Társadalomtudomány (Computational Social Science) témacsoport. 2017 tavaszán Rudas Tamás főigazgató kezdeményezte az MTA elnökénél egy Computational Social Science témacsoport (CSS) megalakítását. A témacsoport a területen dolgozó akadémiai kutatóhelyek tevékenységei közötti szinergiák feltárásával és erősítésével kíván új, fontos tudományos eredmények létrehozója lenni. A témacsoport egyik fő célja, hogy a társadalmi együttélés szövetét napjainkban mélységben átalakító Big Data alapú *társadalmi algoritmizációs* folyamatokat vizsgálja, harmonizálva a fizika, a matematika, az adattudományok és a kvantitatív társadalomtudományos kutatások módszereit és megközelítésmódjait. Meggyőződésünk szerint a Big Data korban az egyik fő kutatási keresztmetszet a hatalmas adatállományok által lehetővé tett formális elemzések, output-ok társadalomtudományos értékelése és elemzése. Ebben a feladatba a kvantitatív módszerekben járatos társadalomtudományos munkatársak munkája mellett a kapcsolódó intézményeinkben felhalmozott jelentékeny, és eddig a kvantitatív orientációjú tudományágak művelőitől elszigetelten működő kvalitatív elemzési kapacitás is bekapcsolható. Így témacsoportunk működésének egyik ígérete, hogy új tudományos hidakat épít Akadémiánk természet-, társadalom-, bölcsészettudományos és más műhelyei között. A szervezési munkák irányítását a kezdeményező MTATK vállalta magára, a témacsoportnak jelenleg az MTA TK, az MTA KRTK, az MTA NYTI, az MTA SZTAKI, az MTA Wigner és a CEU Hálózattudományi Központja a tagja, az együttműködést folyamatosan kiterjesztjük az MTA-n kívüli kutatóhelyekre, mint például a BME, az ELTE és a Corvinus Egyetem témakörben számottevő kutatási tapasztalattal rendelkező kutatási egységei. Első hivatalos megjelenésünk a Magyar Tudomány Ünnepe keretében rendezett félnapos rendezvényünk volt (2017. november 14). Az elhangzott előadásokat a Magyar Tudomány tematikus formában 2018-ban megjelenteti. Jelenleg a témacsoport 'normál', rendszeres működési tevékenységi kereteinek kialakításán dolgozunk. Egyrészt – a szó eredeti értelmében vett – workshop-ok keretében mérjük fel a tartalmi szinergiákat és a szaktudományi módszertanok kapcsolódási lehetőségeit. Itt a cél új tudományos eredmények létrehozása, melyeket közösen tervezünk publikálni mérvadó nemzetközi folyóiratokban. Másrészt intenzíven keressük a reálgazdaság és az ipar szereplőivel a kapcsolatot (meetup-ok szervezése) az alkalmazott kutatások körében való jelenlétünket erősítendő.

Intézményünk vezető szerepet vállalt két, a Computational Social Science témakörhöz szorosan kapcsolódó, még jelenleg elbírálás alatt lévő Európai Unió pályázat beadásában. A LANS - Latent Algorithms in Network Societies COST Action pályázat egy társadalmi algoritmizációs folyamatokat multidiszciplináris szempontból vizsgáló, már az induláskor is 12 EU tagország kutatóiból álló európai hálózat kiépítését célozza. Intézményi céljainkkal összhangban vállalkoztunk e hálózat kialakításával és a működtetésével járó tudományszervezési feladatok elvégzésére. COSINE - Computational Studies of Institution Evolution elnevezésű Twinning pályázatunkat az Utrechti Egyetem és a University College Dublin hálózatkutatásban és számítógép alapú társadalomkutatásban kiemelkedő szervezeti egységeivel adtuk be. Ennél a pályáznál erősen támaszkodtunk az intézményeink között már meglévő, személyes kapcsolatokkal is megerősített kutatási előzményekre, amelyek megléte egyben a pályázat elbírálásának is egyik kritériuma.

Intézményi együttműködés új irányai 2017-ben a TK folytatta a Központi Statisztikai Hivatallal elindított szakmai együttműködést és új együttműködést hozott létre a Kúriával, melyben két intézmény közötti együttműködésről döntöttek, melynek alapján az MTA TK hozzájárul ahhoz, hogy a

Kúria feladatait magas színvonalon lássa el, a Kúria pedig lehetőséget teremt az MTA TK kutatóinak bevonásával a jogalkalmazás szélesebb társadalmi hatásainak vizsgálatára.

Nagyközönségnek szóló rendezvénysorozat 2017-ben indított nagyközönségnek szóló rendezvénysorozatot indítottunk. Kezdeményezésünk célja, hogy társadalomtudományi kutatásaink eredményeinek érthető és érdekes előadásával higgadt és kiegyensúlyozott gondolkodási alapot teremtünk, melyre építve mindenki kialakíthatja a saját véleményét, lépéseket tegyünk afelé, hogy össztársadalmi érdeklődésre számot tartó témákban a tudományos igényű megközelítés véleményformáló szerepet szerezzen. Májusi, „A szegénység haszna” című konferenciánk előadásai arról szóltak, hogyan és miért válhat a társadalomban működő rendszerek szerves részévé a szegénység, ki sajátíthatja ki a szegénységet, ki húzhat hasznot belőle és hogyan lehet ennek a jelenségnek a felismerése egy konzervatív társadalompolitika része. „Felnőtt rendszerek, gyermeki érdekek” című novemberi rendezvényünk arra kereste a választ, hogy a felnőttek által irányított és működtetett rendszerek – az állam, az oktatás vagy a prevenció programok – hogyan csökkenthetik vagy termelhetik újra a társadalomban jelentkező egyenlőtlenségeket már gyermekkortól.

III. RECENS Kutatócsoport 2017. évi tevékenysége

Kutatócsoport-vezető: Takács Károly

<http://recens.tk.mta.hu>

Az MTA TK „Lendület” RECENS Kutatócsoport az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjában külső pályázati forrásokból, független kutatócsoportként működik. A RECENS Kutatócsoport az otthona egy ERC Consolidator Grant által támogatott kutatásnak (EVILTONGUE, kutatás-vezető: Takács Károly) és egy véglegesített Lendület kutatásnak (kutatás-vezető: Takács Károly). Ezen kívül a kutatócsoport tagjai két NKFIH kutatást (Számadó Szabolcs, Keller Tamás) és több kisebb kutatást vezetnek, illetve vesznek részt hazai (pl. Computational Social Science témacsoport; Budapest Főváros Levéltára) és nemzetközi együttműködésekben (pl. COST PEERE együttműködés, Tanja Slisković vendégkutató fogadása).

Az ERC által támogatott *EVILTONGUE* kutatás a pletyka és a reputáció szerepét vizsgálja a kooperáció és a közösségi normák fenntartásában, különböző kontextusokban. 2017 folyamán elkészült a kutatás részletes etikai és adatvédelmi dokumentációja, amelyet a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) megrendelésünkre auditált.

Az ütemtervnek megfelelően haladt az ágens alapú szimulációk kivitelezése és a szimulációs eredmények feldolgozása. Az egyik megválaszolatlan és szimuláció segítségével vizsgált probléma a kooperáció megvalósulásának lehetősége a másokról szóló reputációs információ terjesztésének (a pletykának) a segítségével. Az eddigi modellek alapfeltevése, hogy a pletyka alapvetően őszinte. Amennyiben az emberek félrevezető információt is kommunikálhatnak, a reputáció megbízhatósága és így a kooperáció is összeomolhat. Megvizsgáltuk az őszinte és kevert csaló stratégiák evolúciójának a feltételeit az agresszív kommunikáció jól kevert és térbeli modelljeiben (Számadó, 2017). Játékelméleti modell segítségével vizsgáltuk, hogy a nyereséget hozó egyszerű kommunikációs jelzések lehetnek-e őszinték konfliktushelyzetben. Ágens alapú szimulációval sikerült meghatározni, hogy az egyensúlyi jelzések költség mennyiben segíti az őszinte kommunikációt (Számadó and Penn, 2018).

Az ágens alapú szimulációval párhuzamosan kielemeztük az első laboratóriumi kísérlet eredményeit, amelyben egyetemi hallgatók részvételével vizsgáltuk a reputáció és a kommunikáció szerepét az együttműködésre. Ugyancsak sor került az egyszerű kommunikációs jelzések költségességének szükségességét vizsgáló újabb laboratóriumi kísérlet megtervezésére és programozására.

2017 őszén rendeztünk meg egy nemzetközi workshopot, amely a kutatási tervben szereplő módszertani fejlesztéshez, az időbélyeggel rendelkező hálózati adatok statisztikai vizsgálatához kapcsolódott. A kutatás ezen részének kivitelezéséhez a kutatócsoporthoz 2017 őszén új munkatárs csatlakozott (Srebrenka Letina).

Az eddigi négyen túl további három gazdasági szervezeti egységben sikerült kérdőíves felmérést készíteni az informális kommunikáció és az együttműködés kapcsolatáról. Eredményeink szerint az észlelt fizetésbeli egyenlőtlenségekből fakadó irigység fontos kiváltó oka lehet a negatív pletykának. A kvantitatív elemzéseken túl a szervezeti kvalitatív pletykakutatás eredményeit foglalja össze a 2017 során megjelent *Rejtett szervezetek* című könyv (Szvetelszky, 2017).

A pletyka mibenlétét vizsgálva kutatócsoportunk egy egyedülálló korpusz építésén dolgozik, amihez 2017 során több mint 550 órányi magyar nyelvű, spontán beszélgetés jelentős részét sikerült annotáltan leiratoztatni. A nemzetközi tekintetben is páratlan korpusz hozzájárul annak az eddig kevésbé alátámasztott hipotézisnek az ellenőrzéséhez, hogy tényleg az emberi informális kommunikáció kétharmadát képezi-e a pletyka, és hogy a megjelenés kontextusában mi a funkciója, jellemzője és esetleges hatása. A korpusz szemantikus annotációja lehetővé teszi, hogy az informális kommunikáció mélyebb struktúráit is megismerhessük (pl. előfordul-e a halkabb beszédtonus pletyka közlésekor, vagy jellemzőbb-e a pletyka előfordulása kisebb csoportban).

A kutatás a fentiek mellett okosórák segítségével rögzített új korpusz építését is tervezi, amellyel egy kollégiumi közösségeken kívánjuk az informális kommunikáció és az együttműködés dinamikáját vizsgálni. 2017-ben eljutottunk egy kollégiummal való megegyezésig és az ott élő kollégiumi közösség megkereséséig. Az okosórák fejlesztés 2017 végére a befejező szakaszához ért és sor kerülhet az utolsó funkcionális tesztelésre. Egy kiegészítő alkalmazás fejlesztésével az is lehetővé vált, hogy az okosórán rögzítetett beszélgetések mellett okosórájukon napi kérdőíveket tegyünk fel a résztvevőknek.

A *Lendület* program által támogatott kutatás a negatív társas kapcsolatok és hálózatok mechanizmusait és dinamikáját vizsgálja, különös tekintettel a versenyhelyzetekkel összefüggésben. Ebben az évben sor került az általános iskolai kapcsolatháló panelkutatás utolsó, hatodik hullámának felvételére és az adatok tisztítására. Az így létrejött kapcsolatháló panel az átlagosnál magasabb Roma aránnyal rendelkező iskolai osztályok sokrétű kapcsolati összefüggéseinek és dinamikájának az elemzésére alkalmas. Mivel a követett diákok nyolcadikosként elhagyták az általános iskolát, az eddigi kapcsolatháló eredményeinkre támaszkodva elvégeztünk egy motivációs kísérletet, amellyel a gimnáziumi továbbtanulást kívántuk serkenteni a véleményformáló tanulók közreműködésével. A mintánk felében a véleményformáló diákok számára tartottunk egy foglalkozást egy coach segítségével, amelynek során információt adtunk át a gimnáziumi továbbtanulásról és meggyőzési technikákat mutattunk be. A mintánk másik fele szolgált kontroll csoportként. Az eredményeink alapján a beavatkozás sikeres volt, különösen azok számára, akik továbbtanulási aspirációkkal rendelkeztek, de terveikkel kapcsolatban bizonytalanok voltak. A véleményformáló diákokra kifejtett hatáson túl azonban nem találtunk kapcsolathálón keresztül terjedő tovagyrúzó hatást a továbbtanulási döntések vizsgálatában.

Az általános iskolai kutatás további eredményei rávilágítottak, hogy a padtársak is jelentős hatást gyakorolnak az iskolai teljesítményre. Ennek nyomán a padtársak hatásának vizsgálatára kidolgoztunk egy terepkísérletet. A kísérletben az osztályon belüli ültetési rend egy véletlen algoritmus segítségével lett kialakítva. A beavatkozás hatásának vizsgálata egy nagy mintás adatfelvétellel egészül ki 2018 elején 50 iskola 300 osztálya 5500 diákjának közreműködésével. A kutatási program keretében a

diákok tanulmányi eredményének mérésére egy standardizált tesztet fejlesztettünk ki.

A Lendület program által támogatott kutatás keretében egy politikai elitkutatás is zajlik, amelyben az 1948 és 1956 közötti korszak vezető tisztségviselői közötti kapcsolathálót és ennek a hatalmi harccal való összefüggéseit próbáljuk rekonstruálni. 2017-ben befejeztük az MDP országos vezető testületei (PB, SzB, Titkárság) ülésein készült jegyzőkönyvek rögzítését. Emellett megkezdtük az adatok tisztítását valamint a nevek kézi javítását. Egy összevont attribútum fájlban a nevekhez különböző szoci-demográfiai, történeti változókat rendeltünk, amelyek feltöltése folyamatban van. Az adatbázist összekapcsoltuk Szakadát István magyar politikusok életrajzi adatait tartalmazó adatbázisával. A kutatás során 6800 nevet azonosítottunk, amelyek nem egész 2%-a volt alanyi jogon tagja vagy póttagja valamelyik testületnek. Az adatbázis tisztítása jelenleg folyamatban van.

A kutatócsoportban a kutatási feladatokra specializált kisebb csoportok koordinációja heti rendszerességgel tartott megbeszéléseken történik. Az ugyancsak hetente tartott olvasóköri körökön a kutatócsoport témáihoz szorosan kapcsolódó kurrens szakirodalom feldolgozása mellett saját kutatási eredményeket vitattunk meg. Az általunk szervezett keddi szeminárium sorozat keretében 2017-ban 18 magyar és külföldi kutató előadására került sor.

A kutatócsoport tagjai a kutatási eredményeket mind hazai, mind nemzetközi tudományos konferenciákon prezentálták. Emellett több mint féltucatnyi, a legnagyobb hazai szakmai szervezetek által rendezett konferencián vettünk részt, ahol a szervezeti pletyka és az informális kommunikáció témájában tartottunk előadásokat.

Kiemelkedő 2017-ben megjelent nemzetközi publikációk impakt faktoros folyóiratokban

Keller, T. 2017. Mighty Oaks from Little Acorns? The Role of Self-Assessment in Educational Transitions: Mediation and Moderation Effects. *Research Papers in Education*. Impact Factor (IF 2016): 0.833

Neulinger, Á., Radó, M. 2017. The impact of household life-cycle stages on subjective well-being: Considering the effect of household expenditures in Hungary. *International Journal of Consumer Studies*, DOI: 10.1111/ijcs.12397 IF: 1.51

Righi, S. and Takács, K. 2017. The miracle of peer review and development in science: an agent-based model. *Scientometrics*, DOI: 10.1007/s11192-017-2244-y. IF: 2.147.

Számadó, Sz. 2017. When honesty and cheating pays-off: the evolution of honest and dishonest equilibria in a conventional signalling game. *BMC Evolutionary Biology*. 17(1), 270. <https://doi.org/10.1186/s12862-017-1112-y> IF: 3.221.

Vörös, A. and Snijders, T.A.B. 2017. Cluster analysis of multiplex networks: Defining composite network measures. *Social Networks*, 49: 93–112. IF: 2.462

Elfogadott kiemelkedő nemzetközi publikációk impakt faktoros folyóiratokban

Keller T. in press. Dare to Dream: A Vignette Survey on Self-Selection in Secondary Education Track Choice. *Sociological Research Online*, IF: 0.519

Keller T. in press. The mid-week effect and why Thursdays are blue: The weekly rhythm of satisfaction in Hungary. *Czech Sociological Review* IF: 0.143

Zachar, I., Szilágyi, A., Számadó, Sz., & Szathmáry, E. 2018. Farming the mitochondrial ancestor as a model of endosymbiotic establishment by natural selection. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, <https://doi.org/10.1073/pnas.1718707115> IF: 9.661

Számadó, Sz. & Penn D.J. in press. Does the handicap principle explain the evolution of dimorphic ornaments? *Animal Behaviour*, IF: 2.869

További kiemelkedő publikációk

Czakó Á., Győri Á., Schmidt L., ifj. Boros I. 2017. Innovatív pedagógiai módszerek a szakmai

oktatásban. *Socio.hu* 2017/2. DOI: 10.18030/socio.hu.2017.2.1

Kubik, B. Gy. and Pápay, B. 2017. The Boundaries and External Connections of the Hyperlink Network of Hungarian Websites in Romania. *Intersections*, 3 (1): 76-95.

Neulinger Á., Radó M. 2017. Generációk fogyasztási sajátosságainak bemutatása a családi életciklusok tükrében. *Marketing & Menedzsment*. 2017. 3. szám

Righi, S. and Takács, K. 2017. Parallel versus Sequential Update and the Evolution of Cooperation with the Assistance of Emotional Strategies. In: Cordier, S. et al. (eds.): *Understanding Interactions in Complex Systems: Toward a Science of Interaction*, Cambridge Scholars Publishing.

Szvetelszky, Zs. 2017. *Rejtett szervezetek*. Typotex, Budapest, 2017.

Szvetelszky Zs. 2017. Közösségi kételyek. *Századvég*, 84, 2017/2. 27-39.

Megvédett doktori disszertáció

Néray B. 2017. *Relational Integration as The Analysis of Friendship, Negative Ties and Ethnic Identity Among Adolescents*, Corvinus University of Budapest, Doctoral School of Sociology.

IV. Gyerekesély-kutató Csoport 2017. évi tevékenysége (EFOP)

Az MTA TK Gyerekesély-kutató Csoport munkáját az EFOP 1.4.1-15 „Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása” című konzorciális pályázat keretein belül végzi, feladatait a pályázati kiírás rögzíti. A projekt szakmai-módszertani támogatást nyújt azon járási és települési programokhoz (EFOP 1.4.2-16 „Integrált térségi gyermekprogramok”, EFOP - 1.4.3 -16 „Jó kis hely – Biztos Kezdet Gyerekházak és kistérségi komplex gyermekprogramok támogatása”), amelyek a leghátrányosabb helyzetű térségekben élő gyermekek esélyeinek javítását, a hátrányok újratermelődésének megakadályozását célozzák. Az MTA részéről a projekttel kapcsolatos feladatokat a Gyerekesély-kutató Csoport látja el, amely elemzésekkel, értékelésekkel segíti a helyi programok munkáját.

2017-ben négy új kutatást indítottunk el. A Szociális ellátórendszer minőségi vizsgálata a Gyerekesély program működési tapasztalatainak elemzésével arra keresi a választ, hogy vajon milyen területeket és hogyan kellene a helyi szociális ellátórendszert fejleszteni ahhoz, hogy képes legyen hatékony koordináló, katalizáló szerepet betölteni a szegénység csökkentése és az esélyegyenlőség megteremtése érdekében. A Közösségi házak és terek funkciói kutatás az elmúlt években különböző pályázati forrásokból létrehozott közösségi terek helyét keresi a települési szolgáltatási palettán. A kutatás empirikus bizonyítékok gyűjtésével kívánja elősegíteni azt, hogy a pályázati ciklus végén ezek a szolgáltatások hazai finanszírozásba kerüljenek. A Biztos Kezdet gyerekházak hatásvizsgálata arra keresi a választ, hogy milyen fejlődési területeken és milyen időtávon mutatható ki mérhető eredmény a gyerekházak működése során. Emellett kitér a gyerekházak szakmai munkájának heterogenitásából eredő eredményességbeli különbségekre is. A Térségi gyerekesély programok fenntarthatósága kutatás azt vizsgálja, hogy milyen tényezők befolyásolják, hogy egy egyszeri finanszírozású program/szolgáltatás fenntartható-e a későbbiekben. Tágabban értelmezve pedig arra keresi a választ, hogy mit jelent a fenntarthatóság a társadalmi innovációk esetében.

A fenti kutatások első szakaszában megtörtént az egyes témák szakirodalmi háttérének feldolgozása és a kutatási tervek kidolgozása. Az első kutatási témában egy kvalitatív módszerrel készült pilot-vizsgálat történt, az eredményeket bemutató tanulmány megjelenés alatt áll egy nemzetközi folyóiratban. A másik három kutatás esetében elkezdődött a terepmunka, az első eredmények 7 hazai és 5 nemzetközi konferencia-előadás formájában kerültek bemutatásra. A kutatócsoport szervezett továbbá egy konferenciát Felnőtt rendszerek, gyermeki érdekek címmel, az MTA TK nagyközönségnek szóló konferenciasorozata keretében.

A kutatócsoport tagjai ezen felül több más kutatásban is részt vettek. Az egyik munkatárs elnyerte az

Új Nemzeti Kiválósági Program ösztöndíját, kutatási témája kiegészíti a csoportnak a térségi gyerekesély programokkal kapcsolatos értékelő tevékenységét. Két munkatárs vett részt az MTA TK Mobilitási Kutatási Centrum című pályázatának elkészítésében. A projekt elnyerte az MTA támogatását, az érdemi munka 2018-ban kezdődik. Nemzetközi együttműködés keretében történt a European Youth Transitions Study című H2020 pályázat előkészítése; a kutatócsoportból egy fő vett részt a nemzetközi munkacsoport munkájában. Egy munkatárs bekapcsolódott az MTA Szociológiai Intézetében folyó, The role of cultural heritage in social cohesion and diversity of local communities című kutatásban. Jelenleg egy kutató dolgozik a doktori disszertációján, első eredményeiből 2017-ben könyv jelent meg Társadalmi struktúra és állami redisztribúció címmel.

Kiemelt publikációk

Kiss Márta: Bálványos és Martos 2014. In: Bali János, Hajdu Ágnes, Marelyin Kiss József, Nadas Zsófia (szerk.): Hazatalálók és hazát találók. Tanulmányok a külhoni magyar ifjúság helyzetéről. Budapest: NSKI, 2017. pp. 208-225.

Perpék Éva: Önkéntesség közel s távol: hazai és nemzetközi helyzetkép. In: Szép Katalin (szerk.): Háztartási munka, fizetetlen munka, láthatatlan munka. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2017. pp. 108-121.

Vastagh Zoltán: Társadalmi struktúra és állami redisztribúció. Budapest: Napvilág Kiadó, 2017. 223 p.

V. Lendület-HPOPs Kutatócsoport 2017. évi tevékenysége

A kutatócsoport 2017-ben folytatta a korábbi években megkezdett elméleti és empirikus kutatómunkáját. Ebben az évben nagyobb hangsúlyt kapott a politikai gazdaságtani háttérű jogtudományi kutatómunka, mint a korábbi időszakban, amelyben egyrészt a jogi empirikus, másrészt a klasszikus integráció-elméleti megalapozottságú jogtudományi kutatások domináltak. Ugyancsak meghatározta 2017-es év lefolyását, hogy a kutatócsoport megkezdte ötéves tevékenységének a kutatási programban felvázolt lezárását. A vezető kutató elkezdte írni angol nyelvű kutatási monográfiáját, megkezdte a kutatócsoport és nemzetközi hálózata tevékenységét lezáró angol nyelvű tanulmánykötet szerkesztését, valamint folytatta a korábbi empirikus munkák eredményeit összefoglaló jelentések felülvizsgálatát. Végül újabb elemként megjelentek munkánkban azok az irányok, amelyeket követve 2018 nyarát követően tovább szeretnénk folytatni tevékenységünket.

Kutatási irányok

EU integráció és tagállami érdekek

Ez a problémakör a kutatócsoport fennállása óta tevékenységünk homlokterébe tartozik. Az ehhez kapcsolódóan kidolgozott elméleti/elemzési keret adja alapját az általunk végzett jogtudományi kutatásoknak. Kiindulási pontunk az, hogy az EU integráció jogtudományi elemzése nem igazán tudnak mit kezdeni azzal az EU-n belüli államközi együttműködés természetét is meghatározó alapvető körülménnyel, hogy a különböző uniós szakpolitikák keretei között megalkotott jogi normák közvetlenül magukon viselik a releváns, a tagállami szinten megfogalmazott gazdasági, társadalmi, politikai és más érdekek nyomát. Továbbá az a hasonlóan lényeges körülmény is kihívást jelent számunkra, hogy azok a gazdasági, társadalmi és politikai konfliktusok, amelyeket az EU jog szabályai generálnak, mikor szembe kerülnek a bennük foglaltakkal ellentétes érdekekkel, értékekkel, illetve

egyéb megfontolásokkal, szintén a helyi szinten jelentkeznek, illetve onnan erednek. A jog számára az európai integrációban megtalált pozíció és funkciók, az EU jog központi „alkotmányosodást” indukáló elvei, amelyek egy normatív hierarchia csúcsára helyezik szabályait, valamint az egységes és hatékony jogérvényesülés domináns jogelvekben kifejezett funkcionális elvárásai gyakorlatilag kizárják, hogy az EU jogi kötelezettségekről való gondolkodás el tudja ismerni, hogy az európai szintre felemelt és ott szakpolitikák keretében kifejezett érdekek és célkitűzések megfogalmazása a tagállami politikai rendszerek keretei között történik meg.

Az általunk kidolgozott elméleti/elemezési keret lehetőséget teremt arra, hogy még pontosabb jogtudományi megértését adjuk annak, hogy a jog szempontjából hogyan működik az Unió mint a formális szempontból egyenlő államok közössége, amelyet a közös kötelezettségek és különféle helyi érdekek közötti konfliktusok állandó jelleggel befolyásolnak. Munkánk révén a jogi gondolkodás képes lesz kezdeni valamit azzal a világosan felismerhető körülménnyel, hogy az uniós jog működését befolyásoló szigorú formalizmus ellentétben áll az európai integrációt mindig is meghatározó mély, területi alapú különbségekkel, valamint azok különböző tagállami érdekek formájában történő megjelenésével. Hasonlóképpen lehetőség nyílik arra is, hogy a jogi gondolkodás valamilyen módon internalizálja kell azt az ellentmondást, amely az uniós jog formalizmusa által az Unió és a tagállamok között létrehozott szigorú vertikális rend és az interdependens államok közös kötelezettségeinek teljesítését meghatározó kölcsönösség és kölcsönös függőség jelenségei között áll fenn. Fontos lenne, hogy a tagállamok kötelezettségeinek jogi megértése elfogadja, hogy az uniós kötelezettségek transznacionálisan kifejezett, viszont alapvetően helyi jellegű érdekek megvalósítása érdekében jöttek létre és olyan eredmények elérését ígérik, amelyekből a tagállamok közösen, illetve külön-külön is részesedni szeretnének. Tágabb értelemben véve azt várjuk el jogtudományi gondolkodástól, hogy befogadja azt az ellenmondást, amely az EU jog által előidézett centralizációs folyamatok, valamint a „patrióta” politikai mandátum alapján működő tagállami kormányzási tér megkérdőjelezhetetlen politikai jelentősége és legitimitása párhuzamos létezéséből ered.

EU integráció és belső (területhez kötött) sokféleség

A tagállamok által vállalt közös jogi kötelezettségek és a tagállami sokféleség közötti dinamikus viszonyrendszer jogtudományi elemzése szintén a kutatás kezdetei óta foglalkoztat minket. Az irodalom fősodra ezt a témakört az uniós jogi kötelezettségek rugalmassága szemszögéből vizsgálja, ami azt az egyértelmű jelzést adta a mi munkánknak, hogy az egyes tagállami érdekeknek, illetve a tagállami érdekek közötti különbségeknek nemcsak az uniós szakpolitikák kialakítása, hanem azok megvalósítása során is szerepe van. A jogi kötelezettségek rugalmassága mint kifejezés arra utal, hogy a jog szabályai kifejezést adnak azoknak – az Unió esetében tagállami – az elvárásoknak, hogy valamely helyi különbségek fennmaradjanak, az Uniós kontextusban bizonyos választások, illetve preferenciaállítások meghatározott kormányzási szinthez kerüljenek, illetve a közhatalom gyakorlásához kapcsolódó funkciók területi elosztása megfelelő módon történjen. A legáltalánosabb szinten azt a kérdést vizsgáltuk, hogy a jog működtetésével hogyan történik meg a legitim tagállami sokféleség és autonómia megőrzése, illetve felszámolása az Európai Unióban. Az általunk felállított értelmezési keret központi eleme, hogy az uniós kötelezettségek formalizmusa, illetve azok a normahierarchiában elfoglalt helye ellenére, a tagállami szinten kialakított érdekek és preferenciák nincsenek alávetve valamely kivételt és ellentmondást nem tűrő uniformizálási követelménynek vagy kényszernek, és a tagállamok számára általában nyitva áll annak a lehetősége, hogy érvényre juttassák saját érdekeiket, nemcsak az uniós döntéshozatali mechanizmusokban, hanem a már felállított közös politikák keretei között is.

Intézményi sokféleség, EU integráció és tagállami lehetőségek

Az unión belüli belső diverzitás mélyreható jogtudományi elemzése vezetett el minket ahhoz az alapvetően politikai gazdaságtani alapú elemzési kerethez, amely a tagállami piacgazdaságok intézményi berendezkedése, illetve azok sokfélesége fényében vizsgálja a közös jogi kötelezettségek kialakításának, valamint kikényszerítésének lehetőségét, illetve legitimációs problémáit. Értelmezésünkben az EU Egységes Piac és az annak keretében kialakított jogi szabályozási rendszer többszintű (kvázi föderális) jelleget ölt, amelyben a tagállami nemzetgazdaságok, valamint azok különbözőségei az általános integrációs célkitűzés ellenére sem olvadnak fel. Ennek értelmében az uniós kötelezettségek jogtudományi elemzése során figyelembe kell vennünk, hogy azok érvényesülése és kikényszerítése több, nagyfokú intézményi sokféleséget bemutató nemzetgazdaság keretei között kell, hogy megtörténjen. Az uniós jog, hogy biztosítsa működése legitimációját, nem hagyhatja figyelmen kívül a különböző tagállami piacgazdasági modelleket, valamint azok sokféleségét.

Empirikus kutatások

A kutatási tervben foglaltaknak megfelelően folytattuk a vállalt jogi térképezési, illetve jogi szakértői jelentések elkészítését. Kutatónk leterheltsége miatt az elmúlt 12 hónapban a már elkészített jelentéseink pontosítására, illetve finomítására volt lehetőségünk, illetve belekezdünk két újabb jogi térképezési (a szolgáltatások szabad mozgása és szabad árukereskedelem), valamint egy jogi szakértői (EU kötelezettségek és közpénzügyi lehetőségek) jelentés elkészítésébe, amelyeken most is dolgozunk. Ezeket a projekt zárására fogjuk elkészíteni.

Kutatási eredmények

Megjelent/megjelenés alatt:

- EU integráció és tagállami érdekek(ek):

Conflict and Complementarity: EU Obligations, Member State Interests and Services of General Interest, EUROPEAN PUBLIC LAW 23:(2) pp. 347-364. (2017)

The crisis, judicial power and EU law: could it have been managed differently by the EU Court of Justice? in: Zoltán Sente (ed.) New Challenges to Constitutional Adjudication in Europe, Routledge (2018), 274-287.

Between compliance and particularism: Member State interests and European Union law (szerkesztett kötet (szerk.: Varju Márton), Springer (2018)).

Közös hang a világpolitikában: Az EU kül- és biztonságpolitikájának elméleti megközelítései. POLITIKATUDOMÁNYI SZEMLE 26:(3) pp. 133-149. (2017)

Value promotion and Europeanisation by EU trade agreement. BRATISLAVA LAW REVIEW 1:(1) pp. 84-94. (2017)

- EU integráció és sokféleség

MEMBER STATE ECONOMIC PATRIOTISM AND EU LAW: LEGITIMATE REGULATORY CONTROL THROUGH PROPORTIONALITY? In: Geröcs Tamás (szerk.) RISING TENSION BETWEEN MARKET-LIBERALISM AND ECONOMIC PATRIOTISM IN CAPITALIST SYSTEMS. 86 p. Budapest: MTA KRTK Világgazdasági Intézet; Világgazdasági Kutatásokért Alapítvány, 2017. pp. 86-102.

Member State economic patriotism and the law of the EU Single Market: imposing legitimate boundaries through law In: Geröcs Tamás (ed.) TBC, Palgrave (2018).

Member State capitalism(s) and EU law: protecting local varieties in the Single Market In: Csongor István Nagy (ed.) TBC, Springer (2018).

The crisis, economic patriotism in Central Europe and EU law In: TBC, Springer (2018).

- Belső közjogi változások és Uniós tagság (korábbi évekről átcsumzó)

The Hungarian rule of law crisis and its European context, Zurich: Schultheiss Juristische Medien AG, 2017. In: Rule of Law in Europe – Current Challenges (szerk. Andreas Kellerhals, Tobias Baumgartner) pp. 149-168.